

КОРПОРАЦІЯ БОГОСЛОВСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ І ПЕРЕКЛАД БІБЛІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті проаналізовано один із напрямків діяльності представників професорсько-викладацької корпорації богословського факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету, пов'язаний з перекладом Біблії українською мовою. Охарактеризовано історіографію питання та джерельну базу, яка лягла в основу дослідження. Наголошено на ролі Кирило-Мефодіївського товариства в реалізації цього проекту, біля витоків якого також стояли науковці та богослови вищого навчального закладу Кам'яця-Подільського. Показана особистісна участь І.І. Огієнка та В.О. Біднова у справі відродження Української Православної Церкви на Поділлі, її зміцнення та поширення діяльності шляхом організації та популяризації видання богословських книг українською мовою.

***Ключові слова:** Кам'янець-Подільський державний український університет, богословський факультет, професорсько-викладацька корпорація, переклад, Біблія, Діяння святих апостолів, В.О. Біднов.*

Доба Української революції 1917-1920 рр. позначена проявом реалізації національних устремлінь у різних сферах державотворчої практики. Православна Церква не становила винятку у цьому процесі, підтвердженням чого слугує започаткований навесні 1917 р. рух за демократизацію та автономізацію внутрішнього життя, який об'єднав як осіб духовного сану, так і представників громадських інституцій, членів науково-освітніх та культурно-просвітницьких корпорацій.

Відродження Української Православної Церкви передбачало вирішення низки ключових проблем, пов'язаних з її діяльністю на новому історичному етапі. Одна із них крилася в негайному забезпеченні церковного середовища богослужбовими книгами на українській мові. Це завдання спонукало до активних дій, зокрема й представників національної наукової спільноти.

Слід наголосити, що підготовка та випуск спеціалізованої богословської літератури був справою надто непростюю для успішного повномасштабного виконання. Варто лише зазначити, що всього за період 1917-1919 рр., за підтримки В.О. Біднова, вдалося видати вісімнадцять назв книг [1, с.43].

Зрозуміло, релігійні потреби вимагали передусім видання Святого Письма. В імперську добу відповідне право на його видання належало винятково Святейшому Синодові. За умов надто обережного, а почасти ворожого ставлення української церковної влади до національного руху сподіватися на суттєві зрушення в цьому питанні, навіть за умов революційних збурень, було справою марною.

Однак завдяки зусиллям небайдужої до справи церковного відродження громадськості і на цій ділянці вдалося реалізувати певні напрацювання. У пропонуванні статті автор ставить мету відтворити процес створення Комісії з перекладу Святого Письма українською мовою, що діяла при Міністерстві ісповідань УНР, та проаналізувати її майже річну працю.

Зауважимо, що задекларована тема за усієї своєї значимості не виступала предметом окремого дослідження у вітчизняній історіографії. Лише окремі її аспекти розглядалися побіжно в контексті дослідження більш загальних

проблем відродження Української Церкви на Поділлі [2; 3] чи під час аналізу життєвого шляху та творчих надбань членів професорсько-викладацької корпорації Кам'янець-Подільського державного українського університету [4-6].

Такому стану речей є очевидне пояснення. На жаль, до сьогодні практично не збереглося документальних матеріалів, пов'язаних із діяльністю комісії з перекладу Святого Письма на українську мову. Працюючи у різних архівних установах України, нам вдалося виявити лише один протокольний запис її роботи, датований 22 лютого 1920 р. Втім, обмеженість архівних джерел до певної міри компенсується цінними спогадами В.О. Біднова, які він видрукував 1931 року в празькому виданні українського товариства прихильників книги «Книголюб» [7].

Перекладу «Дінь Святих Апостолів» українською мовою передувала низка подій, яка в кінцевому підсумку уможливила реалізацію інтелектуального проекту. У лютому 1919 р. у Кам'янці-Подільському утворилася ініціативна група з місцевих священиків, громадських діячів та членів професорсько-викладацької корпорації, яка поставила завданням заснувати в місті за прикладом Києва Кирило-Мефодіївське братство. Основна мета братства полягала в налагодженні практичної різнобічної діяльності на ниві відродження «Православної Церкви на Україні» [8, с.4]. У контексті її реалізації, зокрема, передбачалося: «а) видавати книжки, журнали, часописи і т.и., б) заводити свої бібліотеки, музеї, читальні, книгарні і т.и., в) впоряджати публічні лекції і відчити, загально-просвітні курси, літературно-музичні вечори, концерти, вистави і т.и., г) заводити стіпендії, школи, захистки про дітей і дорослих, бюро праці і т.інші просвітні і добродійні закладки, д) оповіщати конкурси і премії за найкращі твори письменства та умілости» [8, с.4-5].

Центром свого зібрання члени Кирило-Мефодіївського братства обрали місцевий університет. Тут же в домовій церкві св. Миколая, яка розміщувалася на другому поверсі адміністративного приміщення навчального закладу [9, с.413], братчики проводили богослужіння українською мовою.

Попервах робота за визначеними напрямками проводилася досить мляво. Про це особисто зізнавався голова ради братства В.О. Біднов [10]. Однак поступово праця налагоджувалася і, приблизно, з середини серпня 1919 р. почала набирати все чіткіших та реальних форм. Відповідно цьому стрімко збільшувалась вага та вплив організації на прийняття важливих державних рішень з церковних питань, зокрема кадрових. Принаймні, призначення 15 вересня 1919 р. ректора університету І.І. Огієнка на посаду Міністра ісповідань відбулося внаслідок «вимог та рекомендації» Кирило-Мефодіївського товариства. Цей факт визнавав як сам Іван Іванович [11, с.127], так і голова ради братства В.О. Біднов [7, с.2].

Очільник духовного відомства розпочав свою діяльність надто активно, намагаючись активізувати впровадження національних засад у різні складові тогочасного церковного життя, зокрема у справу перекладу богослужбових текстів на українську мову. У зверненні до духовенства та усього українського народу 17 вересня 1919 р. І.І. Огієнко закликав до повного братерства та широго єднання, до одностайної допомоги в будівництві Української Народної Республіки та її Автокефальної Церкви, звернув увагу на відсутність в Україні книг Святого Письма та книг релігійно-морального змісту українською мовою [12, с.17-23].

Задля вирішення останнього завдання він звернувся з клопотанням до Ради Міністрів УНР про необхідність виділення десяти мільйонів зарбованців. Незважаючи на складність військово-політичної ситуації, Рада Міністрів Української Народної Республіки на своєму засіданні 23 жовтня 1919 р. ухвалила позитивне рішення, щоправда зменшивши суму асигнування до чотирьох мільйонів [13, с.560]. За зізнанням В.О. Біднова, два мільйони із цих коштів було спрямовано на справу перекладу Святого Письма [7, с.3].

Втім, 15 листопада 1919 р. уряд змушений був покинути Кам'янець-Подільський. У місті залишився Головноуповноважений уряду УНР І.І. Огієнко, на якого покладалося вирішення усіх справ. Наказом останнього при Міністерстві ісповідань й було створено «Комісію в справі перекладу Св. Письма на українську мову». Про це 23 листопада 1919 р. повідомила кам'ячан газета «Наш шлях»: «При Міністерстві ісповідань закладено комісію для перекладу на українську мову Св. Письма. До неї входять професори Університету: протоієрей Є. Сіцинський, Є.К. Тимченко, В.О. Біднов, І.А. Любарський, М. Драй-Хмара та ин. Збори комісії відбуваються в Університеті двічі на тиждень в четвер о 11 годині ранку і в неділю о 6 годині вечора. На перших порах комісія веде перевірки перекладу Діяній та Послань Апостольських, що зроблено Кулішем та Пулюєм» [14].

Комісію очолив професор Є.К. Тимченко, який 29 жовтня 1919 р. був обраний на виконуючого посаду ординарного професора по кафедрі мовознавства та санскриту. На прохання І.І. Огієнка його тимчасово прикомандували до Кам'янець-Подільського державного українського університету, залишивши при цьому утримання за Київським державним університетом [15, арк.73-73 зв.].

Перше робоче засідання комісії відбулося 1 грудня 1919 р. за участі І.І. Огієнка. Йому передувало відправлення служби божої в університетській церкві св. Миколая, яку провів Ю.Й. Сіцинський. Потому в робочому режимі за пропозицією Івана Івановича обрали секретарем комісії п. Лисинецького, а також завідуючого справами (діловода). В обов'язки першого входило вести протокольні записи засідання комісії, а завідуючий відповідав за постачання усіх необхідних матеріалів, зберігав уже зроблені переклади, полагоджував справи з друкарнями, вів грошові справи (праця членів комісії провадилася на платній основі), які знаходилися на збереженні в місцевій філії «Союз-банку» [7, с.4].

На цьому ж засіданні, за констатацією В.О. Біднова, був ухвалений план роботи комісії, який включав підготовку для «церковно-богослужбового вжитку Листів Апостольських на цілий рік, щоб дати церквам український текст недільних та празникових читань з «Апостола» [7, с.6]. З метою вирішення цього завдання колегіально було вирішено взяти текст Діяній та Листів Апостольських в перекладі П. Куліша та І. Пулюя, перевірити його з текстом грецьким і надати йому відповідну до церковного вжитку редакцію. Роботу в наміченому напрямі розпочали з книги «Діяній св. Апостолів» [16, с.382].

Комісія працювала достатньо інтенсивно. Засідання відбувалися двічі на тиждень і проходили в жвавих дискусіях. Станом на 22 лютого 1920 р. відбулося тридцять сім засідань. За кожне з них член комісії отримував 50 карб. З 1 лютого 1920 р. за рішенням комісії, яке затвердив І.І. Огієнко, ця сума була збільшена до 100 карб. Разом з тим, секретареві комісії був встановлений оклад у сумі 1200 карб. на місяць, позаяк, крім ведення протоколів, він провадив усе необхідне листування та готував діловодів необхідну документацію для складання місячних звітів. Для останнього також був встановлений місячний оклад у сумі 1500 карб. [17, арк.19].

4 березня 1920 р. Головноуповноважений Уряду УНР І.І. Огієнко видав наказ, згідно з яким «Комісія по перекладу св. Письма на українську мову при Міністерстві Ісповідань тимчасово переходить в повному своєму складі з коштами до Богословського Факультету Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету» [18, с.30]. У цей же час на посаду завідуючого справами комісії було обрано В.О. Біднова, який невдовзі зосередив у своїх руках ще й обов'язки секретаря [7, с.5].

Останні зміни організаційного характеру відбулися восени 1920 р. У жовтні комісію знову було переведено під безпосереднє опікування Міністерства ісповідань. Найвірогідніше, таке рішення зумовлювалося військово-політич-

ними обставинами, коли під натиском більшовиків майбутня доля університету була в невизначеному стані.

Наразі зміни зачепили й керівний склад комісії. Її головою призначили декана богословського факультету В.О. Біднова. Членами комісії залишалися Ю.Й. Сіцинський, П.В. Табінський, Й.Х. Окснюк, І.А. Любарський, О.З. Неселовський, О.В. Прахов, Л.Т. Білецький та М.М. Драй-Хмара [7, с. 5].

Слід зауважити, що розгляду різнобічних питань, пов'язаних з перекладом св. Письма українською мовою неодноразово приділяла увагу Рада професорів богословського факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету [19, арк.2, 4].

В основу перекладу «Діань Святих Апостолів» Комісія поклала український текст П. Куліша та І. Пулюя, звіряючи його з текстами «слов'янським та грецьким у виданні російського Св. Синоду, латинським, польським (Вуйка), російським синодальним та французьким» [7, с.6]. До весни 1920 р. було перевірено до двадцяти розділів. За повідомленням газети «Наш шлях», з 12 березня 1920 р. комісія почала друкувати у власному перекладі виверений текст. За цим процесом безпосередньо наглядали Є.К. Тимченко та Ю.Й. Сіцинський [20].

Робота посувалася досить повільно. Проте на початку липня, ще до чергового захоплення влади у місті більшовиками, працю практично було завершено. Однак остаточно книгу зброшурували лише у жовтні 1920 р.

«Діання Святих Апостолів» мали бути видрукувані в п'ятому томі «Записок Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету». Про це неодноразово повідомлялося в місцевій пресі [21]. Втім, цей том так і не вийшов у світ, а зброшуровані аркуші українського тексту загинули, коли в середині листопада 1920 р. більшовики остаточно окупували Кам'янець-Подільський.

Та все ж примірник «Діань Святих Апостолів» зберігся. Сьогодні він знаходиться у фонді рідкісної книги в книгозбірні Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Відповідно зацікавлений читач має можливість ознайомитися з копіткою працею українських науковців періоду змагань за відродження національної церкви початку ХХ ст.

На думку самих богословів та представників інших галузей наукового знання, які брали безпосередню участь у реалізації цього проекту, цінність проведеної роботи з перекладу святого Письма на українську мову, полягала в наступному: «Мова перекладу відрізняється досить виразно як од мови перекладу Куліша-Пулюя, так і від тої мови, що її бачимо в синодальному виданню Євангелія (переклад п. Морачевського в т.зв. «Парфенівській» редакції). Комісія ставила своїм завданням близько додержуватися грецького оригіналу, з одного боку, й передавати його живою українською мовою, уникаючи слов'янізмів – з другого боку. У всякому разі тут маємо зразок перекладу колективного, а не індивідуального, і в цьому полягає його вартість» [7, с.9]. Власне, це оцінка декана богословського факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету В.О. Біднова.

Список використаних джерел:

1. Біднов В.О. Релігійні видання на Україні в 1917-1919 роках / В.О. Біднов // Книголюб (Прага). – 1927. – Кн. 1. – С. 38-43.
2. Андрусишин Б.І. Церква в Українській Державі 1917-1920 рр. (доба Директорії УНР) : навч. посібн. / Б.І. Андрусишин. – К. : Либідь, 1997. – 176 с.
3. Завальнюк О.М. Кам'янець-Подільський державний український університет і церковне відродження Поділля (1919-1920 рр.) / О.М. Завальнюк // Збірник матеріалів всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Релігійне життя Поділля: ми-

- нуле і сучасне. До 1020-ліття хрещення Русі та 250-річчя Вінницького кафедрального Спасо-Преображенського собору. – Вінниця, 2008. – С. 95-100.
4. Ульяновський В.І. В.О. Біднов / В. Ульяновський // Укр. іст. журн. – 1992. – №10-11. – С. 80-95.
 5. Завальнюк О.М. Вчений-мовознавець С.К. Тимченко і Кам'янець-Подільський державний український університет (1919-1920 рр.) / О.М. Завальнюк // Історія України: маловідомі імена, події, факти : зб. статей. – 2004. – Вип. 30. – С. 214-225.
 6. Йоґо. Випускники Київської духовної академії – викладачі Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1920 рр.) / О.М. Завальнюк // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Історія. – К., 2001. – Вип. 58. – С. 58-62.
 7. Біднов В.О. Одна з спроб перекладу Біблії на українську мову / В.О. Біднов // Книголюб (Прага). – 1931. – Кн. 1. – С. 1-9.
 8. Статут Українського православного Брацтва імені святих Кирила та Мефодія. – К. : Тип. Києво-Печерської Лаври, 1918. – 9 с.
 9. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 роки) : наук.-попул. вид. / Д. Дорошенко. – К. : Темпора, 2007. – 632 с.
 10. Біднов В. Лист до громадянства / В. Біднов // Україна (щоденна газета). – Кам'янець-Подільський. – 1919. – 14 верес.
 11. Огієнко І. Моє життя (Автобіографічна хронологічна канва) / І. Огієнко // Огієнко І. (митрополит Іларіон). Рятуння України / упорядн., автор передм. і коментарів М.С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2006. – С. 67-172.
 12. До українського народу від Міністра Ісповідань // Вістник Міністерства Ісповідань УНР. – 1920. – Ч. 2. – 32 с.
 13. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. : док. і матер. : у 2-х томах, 3-х частинах / упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. – К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 2006. – Т. 1. – 687 с.
 14. Хроника // Наш Шлях (щоденна безпартійна демократична газета). – Кам'янець-Подільський. – 1919. – 23 листоп.
 15. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.2582, оп.1, спр.188, 110 арк.
 16. Завальнюк О.М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917-1921 рр.): монографія / О.М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський : Аксиома, 2011. – 644 с.
 17. Державний архів Хмельницької області, ф.р.582, оп.1, спр.17а, 20 арк.
 18. Накази по Міністерству Ісповідань // Вістник Міністерства Ісповідань УНР. – 1920. – Ч. 2. – 32 с.
 19. Держархів Хмельницької обл., ф.р.582, оп.1, спр.39а, 10 арк.
 20. Університетське життя // Наш шлях (щоденна демократична безпартійна газета). – Кам'янець-Подільський. – 1920. – 26 березня.
 21. Церковне життя. Записки Кам'янець-Подільського Державного Університету // Наш шлях (щоденна демократична безпартійна газета). – Кам'янець-Подільський. – 1920. – 27 квіт.

One of the directions of the activity of representatives of professors and teachers corporation of theological faculty of Kamyanets-Podilsky State Ukrainian University, connected with the translation of Bible into Ukrainian language has been analyzed. Historiographic literature on this question has been analyzed and the source base which is in the basis of the research has been illustrated. The role of Kiril-Mefodii society in realization of this project has been stressed. There were many scientists and theologians of higher educational establishment of Kamyanets-Podilsky. Personal participation of I.I. Ohiyenko and V.O. Bidnov in revival of Ukrainian Orthodox Church in Podillia region, its strengthening and rise of its activity by means of organization and popularization of publishing theological books in Ukrainian language has been shown.

Key words: *Kamyanets-Podilsky State Ukrainian University, theological faculty, professors and teachers corporation, translation, Bible, Acts of Apostles, V.O. Bidnov.*

Отримано: 24.01.2015